

E-knjiga: razlike u katalogizaciji tiskane i elektroničke knjige

Mikić, Marijana

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:736488>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-31**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Informatologije

Marijana Mikić

E-knjiga: razlike u katalogizaciji tiskane i elektroničke knjige

Završni rad

Mentorica prof. dr. sc. Kornelija Petr Balog

Komentorica dr. sc. Kristina Feldvari, poslijedoktorandica

Osijek, 2018.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za informacijske znanosti / Katedra za upravljanje knjižnicama i
organizaciju informacija

Studijski program jednopredmetnoga preddiplomskog studija Informatologije

Marijana Mikić

E-knjiga: razlike u katalogizaciji tiskane i elektroničke knjige

Završni rad

Područje društvenih znanosti, polje Informacijske i komunikacijske znanosti, grana
knjižničarstvo

Mentorica prof. dr. sc. Kornelija Petr Balog

Komentorica dr.sc. Kristina Feldvari, poslijedoktorandica

Osijek, 2018.

SAŽETAK

Cilj ovog rada je prikazati razliku između katalogizacije tiskane i elektroničke knjige. Rad počinje od razrade pojma i procesa katalogizacije, navode se izvori podataka za katalogizaciju, skupine kataložnog opisa te se definiraju pojmovi kataložne jedinice i odrednice i navodi cilj katalogizacije. Zatim slijedi dio rada u kojem su opisani pravilnici koji se koriste u hrvatskim knjižnicama prilikom katalogiziranja, njihova povijest, uporaba i namjena. U dijelu rada koji se bavi tiskanom knjigom opisano je kako je došlo do tiskarstva i tiskane knjige te kako je pojava tiskane knjige utjecala na društvo, a zatim je knjiga definirana u širem i užem smislu. Slijedi prikaz katalogiziranja tiskane knjige u kojem se sažeto prikazuju pravila po skupinama u kataložnom opisu te se na primjeru prikazuje kako bi prema pravilima izgledala koja skupina, a potom i kako izgleda cijeli kataložni opis jedne tiskane knjige. Zatim dolazi dio rada u kojemu se definira elektronička knjiga, navode projekti digitalizacije knjiga i ciljevi tih projekata te kako je digitalizacija knjiga utjecala na knjižnice i s kojim problemima se knjižnice suočavaju u pogledu elektroničkih knjiga. Nadalje, kao i za tiskane knjige, i za elektroničke su sažeto opisana pravila za katalogizaciju prema skupinama te je na primjeru prikazano kako izgledaju katalogizirane skupine pojedinačno, a zatim i cijeli kataložni opis elektroničke knjige. Na kraju se uspoređuju pravila za katalogizaciju tiskane i elektroničke knjige te se na primjeru po skupinama prikazuje koje su razlike u katalogiziranju i zatim daje pregled potpunog kataložnog opisa istog naslova u obliku tiskane i u obliku elektroničke knjige.

Ključne riječi: katalogizacija, tiskana knjiga, elektronička knjiga, e-knjiga, razlike

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. KATALOGIZACIJA	2
3. PRAVILNICI ZA KATALOGIZACIJU	4
4. TISKANA KNJIGA	7
4.1. KATALOGIZIRANJE TISKANE KNJIGE	8
5. ELEKTRONIČKA KNJIGA.....	13
5.1. KATALOGIZIRANJE ELEKTRONIČKE KNJIGE	14
6. USPOREDBA KATALOGIZIRANJA TISKANIH I ELEKTRONIČKIH KNJIGA.....	18
7. ZAKLJUČAK	22
8. LITERATURA.....	23

1. UVOD

Još u antici sve velike knjižnice su posjedovale popise građe i inventare koje su zapisivali na glinu, kamenje, papiruse i slične materijale koji su im bili dostupni u to vrijeme. Inventari i popisi koji su vođeni u antičkim knjižnicama mogu se pronaći u muzejima diljem svijeta te je iz njih moguće zaključiti da se formalna obrada građe, odnosno katalogizacija u knjižnicama provodi od kada knjižnice postoje.¹ Od tada do danas promijenilo se puno toga, pojavljivali su se pravilnici i standardi za katalogiziranje koji su se tijekom godina mijenjali, usavršavali i usklađivali diljem svijeta, a pojavom elektroničke građe, a zatim i elektroničke knjige (u daljnjem tekstu e-knjiga) pojavila se potreba za uspostavljanjem pravila i standarda koji će propisivati kako se katalogiziraju e-knjige. Moglo bi se pretpostaviti da se e-knjige katalogiziraju na isti način, prema istim pravilima kao i tiskane knjige, ali to nije slučaj. Postoje određene razlike u katalogiziranju tiskane i e-knjige te je cilj ovoga rada prikazati kako se katalogiziranje tiskane knjige razlikuje od katalogiziranja e-knjige i koje su to razlike.

Prvo poglavlje ovog rada definira katalogizaciju, opisuje sam proces katalogizacije odnosno kako se ona provodi na određenom primjerku te se navodi što je cilj katalogizacije, a zatim ukratko definira katalog i njegovu ulogu u knjižničarskom svijetu. Slijedi drugo poglavlje u kojemu se navode tri pravilnika koja se koriste u hrvatskim knjižnicama i koja su najvažnija za ova područja. To su *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga*, *Međunarodni standardni bibliografski opis* i *Pravilnik za katalogizaciju u arhivima, knjižnicama i muzejima*. Ukratko će biti opisan svaki od pravilnika, njegova povijest, uporaba i namjena. Treće poglavlje je usmjereno na tiskanu knjigu, prvo se opisuje pojam knjige te pojava tiskanih knjiga, a zatim se u potpoglavlju razrađuju pravila katalogiziranja tiskane knjige po skupinama te je njihova primjena prikazana na primjeru jedne tiskane knjige. Sljedeće, četvrto poglavlje, razrađeno je na način kao i prethodno poglavlje, ali se u njemu opisuje pojam e-knjige i razrađuju pravila katalogiziranja e-knjiga. Kao i u prethodnom poglavlju primjena pravila prikazana je na primjeru jedne e-knjige. Zatim slijedi poglavlje koje se bavi usporedbom pravila i kataložnih jedinica tiskanih knjiga i e-knjiga te su razlike i sličnosti prikazane na primjeru istog naslova u obliku tiskane i e-knjige. Na kraju slijedi zaključak u kojem se donose glavne misli proizašle iz rada.

¹ Francis, Frank; Estabrook, Leigh. Library : Cataloging. // Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica, 1999. URL: <http://www.ffos.unios.hr/infoznanosti/upute-za-pisanje-seminarskih-radova> (2018-14-06)

2. KATALOGIZACIJA

Katalogizacija je formalna obrada knjižnične građe te je dio procesa stručne obrade knjižnične građe. Stručna obrada knjižnične građe obuhvaća stvarnu obradu tijekom koje se klasificira, određuju predmetnice, ključne riječi, kazala ili sažeci, te već navedenu formalnu obradu odnosno katalogizaciju. Tijekom provedbe formalne obrade građe popisuju se podaci koji su važni za identifikaciju određene publikacije te se ona obavlja na osnovi primjerka publikacije (de visu). Dakle, katalogizacija započinje otvaranjem primjerka, koji se katalogizira, na naslovnu stranicu s koje se podaci primarno preuzimaju.² Kada se potrebni podaci ne mogu pronaći na naslovnoj stranici koriste se ostali izvori podataka kao što su sporedna naslovna stranica i ostale preliminarnе stranice, omot, kolofon, hrbat te sama publikacija.³ Prilikom preuzimanja podataka o publikaciji za svaki primjerak se izrađuje jedna ili više kataložnih jedinica, a ona zastupa jedinicu građe u katalogu te je najvažnija stavka u strukturi kataloga. U konvencionalnim katalozima kataložna jedinica se pojavljuje u obliku listića, a u današnje vrijeme u računalnim katalozima se prikazuje na zaslону računala. Iako se u računalnim katalozima razlika između kataložnih jedinica gotovo ni ne primijeti jer korisnik izravno pristupa potpunom kataložnom zapisu putem više pristupnica⁴, potrebno je naglasiti da postoje tri vrste kataložnih jedinica, to su glavna i sporedna kataložna jedinica te uputnice. Glavna kataložna jedinica je ona koja sadrži sve podatke o publikaciji. Sporedna kataložna jedinica je ona koja se izrađuje kako bi se korisniku omogućilo pronalaženje publikacije prema podacima koji nisu utvrđeni kao dio odrednice glavne kataložne jedinice. Treća vrsta kataložnih jedinica su uputnice koje mogu biti opće, unakrsne i objasnidbene. Opće uputnice upućuju s jednog oblika autorova imena na drugi ili s jednog pravopisnog oblika na drugi. Unakrsne uputnice povezuju srodne odrednice, na primjer sinonime. Objasnidbene uputnice upućuju na pravila općenito ili na pravilo koje se odnosi samo na određenu vrstu kataložnih jedinica.⁵ Tijekom izrade kataložnih jedinica preuzeti podaci se upisuju određenim redoslijedom te postoji osam skupina podataka. Prva skupina podrazumijeva podatke o stvarnim naslovima i podacima o odgovornosti, druga skupina sadrži podatke o izdanju i odgovornosti vezanoj uz izdanje. Zatim dolazi treća skupina u koju pripadaju podaci specifični za građu. Četvrta skupina su podaci o izdavanju. Peta skupina sadrži podatke o materijalnom opisu publikacije, a sljedeća, šesta skupina sadrži podatke o nakladničkoj cjelini. U sedmu skupinu se upisuju napomene te u posljednju, osmu, skupinu pripadaju podaci o identifikatorima jedinica građe i uvjetima

² Usp. Tadić, Katica. Stručna obradba knjižnične građe. // Rad u knjižnici : priručnik za knjižničare. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/pog4.htm> (2018-20-06)

³ Usp. Blažević, Dorica. Katalogizacija : priručnik za stručni ispit. Zagreb : Dominnović, 2011. Str. 13.

⁴ Usp. Isto, str. 32-33.

⁵ Usp. Tadić, Katica. Nav. dj.

dostupnosti. Tijekom katalogizacije i zapisivanja podataka po skupinama važna je i interpunkcija i njeno ispravno korištenje. Budući da su skupine i interpunkcija određene međunarodnim standardima, interpunkcija i njeno pravilno korištenje pomaže da se jasnije vide elementi kataložnog zapisa pa i ako katalogizator ne zna jezik nekog kataložnog zapisa, interpunkcija pomaže da se uoči gdje jedan dio kataložnog zapisa završava, a drugi počinje jer ona pokazuje slijed elemenata kataložnog zapisa. Svaka skupina odvaja se znakom (. -), a unutar skupina koriste se još i dvotočka, kosa crta, točka-zarez, zarez, okrugla zagrada te znak jednakosti. Prema pravilima za skupine i interpunkciji kataložni opis omeđene publikacije izgledao bi ovako:

GLAVNI stvarni naslov = Usporedni stvarni naslov : podnaslov / Podatak o odgovornosti ; drugi i idući podatak o odgovornosti. – Podatak o izdanju / podatak o odgovornosti vezan uz izdanje. – Mjesto izdavanja : Nakladnik, godina izdavanja (Mjesto tiska : Tiskara). – Broj stranica : ilustracije ; format. – (Skupini stvarni naslov nakladničke cjeline, ISSN ; numeracija u nakladničkoj cjelini)

Napomene

*ISBN*⁶

Kataložnom zapisu se pristupa putem odrednice. Odrednica je, dakle, usvojena pristupnica kataložnom zapisu, a može biti osobna prema imenu autora ili druge odgovorne osobe za izradu publikacije, stvarna prema stvarnom naslovu kada autor ne postoji ili ima više od tri autora, zatim korporativna odrednica prema nazivu tijela koje govori o svom radu i djelovanju ili je to naziv priredbe određenog naziva i četvrta vrsta odrednice je formalna koja se koristi za upravno-teritorijalne jedinice i njihove službene akte.⁷

Cilj katalogizacije, kako se iz samog naziva može zaključiti, je izrada kataloga. Katalog je popis knjižnične građe koja se nalazi u određenoj knjižnici, a sređen je po određenom kriteriju. Katalog je posrednik između korisnika i fonda knjižnice pa se lako može zaključiti da je katalog nužan u svakoj knjižnici⁸, a osnovni zadaci kataloga su odgovaranje na pitanje posjeduje li knjižnica određenu jedinicu građe, davanje pregleda svih izdanja, prijevoda i preradbi određenog djela što ih knjižnica posjeduje te davanje pregleda svih jedinica knjižnične građe koje sadrže djela određenog autora, a nalaze se u knjižnici.⁹

⁶ Usp. Blažević, Dorica. Nav. dj., str. 13-15.

⁷ Usp. Isto, str. 33.

⁸ Usp. Isto, str. 3-4.

⁹ Usp. Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986. Str. 13.

3. PRAVILNICI ZA KATALOGIZACIJU

Godine 1961. počinje se raditi na međunarodnoj standardizaciji kataložnih postupaka. Navedene godine održana je Međunarodna konferencija o kataložnim načelima u Parizu, poznatija kao Pariška konferencija na kojoj su usvojena Pariška načela, koja su temelj izradbe kataložnih pravilnika u mnogim zemljama. Pariška načela sadrže 12 točaka, usredotočena su na deskriptivnu katalogizaciju i abecedne kataloge za koje su utvrdila ciljeve i zadatke.¹⁰ Na Pariškoj konferenciji surađivalo je i nekoliko jugoslavenskih knjižničara, jedna od njih bila je i hrvatska knjižničarka Eva Verona, te su oni iste godine na sastanku Komisije za katalogizaciju Saveza društava bibliotekara Jugoslavije donijeli preporuku da se pristupi izradbi kataložnog pravilnika za zemlje regije koji bi se, što je više moguće, približio Pariškim načelima. Preporuka je prihvaćena u travnju 1962. godine te su se započeli izrađivati nacrti što je trajalo nekoliko narednih godina, a 1967. godine na sastancima Komisije za katalogizaciju Saveza društava bibliotekara Jugoslavije prihvaćen je nacrt pravilnika. Zanimanje za pravilnik bilo je veliko te je stoga predloženo da se Pravilnik izda u dva dijela.¹¹ Prvi dio Pravilnika objavljen je 1970. godine te obuhvaća pravila o odrednicama i redalicama kao i pravila o oblikovanju imena europskog tipa za novi, stari i srednji vijek te neeuropskog tipa. Drugo izmijenjeno izdanje prvog dijela objavljeno je 1986. godine. Ono je donijelo usklađivanje i nadopunjavanje pravila s novim smjernicama koje su donijete i prihvaćene na svjetskoj razini. Drugi dio Pravilnika objavljen je 1983. godine te obuhvaća pravila o kataložnom opisu, pravila o raznim vrstama napomena na glavnim kataložnim jedinicama te pravila o abecednom redosljedju kataložnih jedinica. Temelji se na međunarodnom standardnom bibliografskom opisu za omeđene publikacije i nizove publikacija te propisuje broj i redosljed podataka u osam skupina predviđenih ISBD-om.¹² Pravilnik Eve Verona je namijenjen izradi glavnih abecednih kataloga u svim vrstama knjižnica te ne uključuje pravila za izradu posebnih kataloga, ali uzima u obzir posebne vrste knjižnične građe, na primjer, zemljopisne karte, glazbene tekstove, filmove, sitni tisak i slično, ako ta građa ima uvjete da bude uključena u opći odnosno glavni abecedni katalog knjižnice. Pravilnik sadrži velik broj primjera s opširnim napomenama prvenstveno zbog toga što se, kada se izrađivao i godinama nakon objave koristio u Jugoslaviji te su se njime služili knjižničari svih država bivše Jugoslavije koji su se služili različitim jezicima i različitim pismima pa je velik broj primjera bio vrlo koristan, ali i potreban za bolje razumijevanje pravila katalogizacije, određivanja odrednica te ispisivanja kataložne jedinice.¹³ Pravilnik Eve

¹⁰ Usp. Blažević, Dorica. Nav. dj., str. 10.

¹¹ Usp. Verona, Eva. Nav. dj., str. 7-8.

¹² Usp. Blažević, Dorica. Nav. dj., str. 16-17.

¹³ Usp. Verona, Eva. Nav. dj., str. 9.

Verona, iako napisan za vrijeme Jugoslavije, još se uvijek koristi u Hrvatskoj te se prilikom katalogizacije slijede zapisana pravila, a sam Pravilnik je vrlo koristan i u obrazovne svrhe upravo zbog količine primjera i napomena zbog kojih se sva pravila lakše shvaćaju i jednostavnije i brže usvajaju.

Nakon Pariške konferencije održavalo se još sastanaka na kojima se nastavljao rad na daljnjem izjednačavanju kataložnih postupaka. Jedan od njih bio je Međunarodni sastanak kataložnih stručnjaka u Kopenhagenu održan 1969. godine. Na sastanku se raspravljalo o Pariškim načelima odnosno o nedostacima Pariških načela i o međunarodnom ujednačavanju kataložnog opisa te je donijeta odluka o uspostavljanju međunarodnih standarda za oblik i sadržaj bibliografskih zapisa (u daljnjem tekstu ISBD). Prvi ISBD objavljen je 1974. godine, bio je to ISBD za omeđene publikacije – ISBD(M) koji je doživio nekoliko prerada, redom 1978., 1987. te 2002. godine. Slijedilo je objavljivanje ISBD-a za ostale i specifične vrste građe pa su tako do sada objavljeni ISBD(S) – serijske publikacije, prvo izdanje 1974. te prerada 1987. godine, ISBD(G) – opći standard za sve vrste knjižnične građe, 1977. godine, ISBD(NBM) – neknjižna građa, prvo izdanje 1977. te prerada 1987. godine, ISBD(CM) – kartografske publikacije, prvo izdanje 1977. te prerada 1987. godine, ISBD(A) – za opis stare i rijetke građe, prvo izdanje 1980. te prerada 1987. godine, ISBD(PM) – tiskane muzikalije, 1980. godine, ISBD(CF) – za računalne programe i datoteke, 1990. godine, ISBD(CP) – za opis članaka objavljenih u okviru monografskih i serijskih publikacija, na primjer zvučni zapisi, kartografska građa i slična djela koja nisu samostalno objavljena 1991. godine, ISBD(ER) – za elektroničku građu, 1997. godine te na kraju ISBD(CR) – za neomeđenu i integrirajuću građu. 2002. godine.¹⁴ Namjena Međunarodnog standardnog bibliografskog opisa je da omogući univerzalnu i brzu dostupnost, u međunarodno prihvatljivom obliku, osnovnih bibliografskih podataka za svu objavljenu građu u svim zemljama. ISBD utvrđuje osnovu opisa građe koja se katalogizira određujući elemente podataka koji se preuzimaju u određenom redosljedu. Također, propisuje i interpunkciju koja se koristi u kataložnom opisu kako bi kataložni opis bio razumljiv neovisno o jeziku na kojem je napisan. Svrha ISBD-a je da omogući razmjenu zapisa među knjižnicama i zemljama te olakša prijenos bibliografskih zapisa u elektronički oblik. ISBD se koristi prilikom katalogiziranja ili izrade kataložnih pravilnika kao osnova za pravila opisa knjižnične građe određenih knjižnica, kako bi opisali sve aspekte svake jedinice građe.¹⁵

¹⁴ Usp. Blažević, Dorica. Nav. dj., str. 12-13.

¹⁵ Usp. ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014. Str. XV-2.

Prilikom katalogiziranja u hrvatskim knjižnicama, katalogizatori, kao što je navedeno, prate pravila propisana Pravilnikom i priručnikom za izradbu abecednih kataloga Eve Verona te Međunarodnim standardima za bibliografski opis. Iako su hrvatska kataložna pravila ugrađena u format za strojno čitljivo katalogiziranje čime je postignuta njihova funkcionalnost u online okruženju, ta ista pravila nemaju definiran informacijski odnos prema digitalnim dokumentima i njihovim svojstvima zbog čega je nastala potreba za razvojem novih nacionalnih kataložnih pravila. Razvoj novih pravila također je potaknut i željom za usklađivanjem nacionalne kataložne tradicije i prakse s novim međunarodnim standardima. Plan izrade pravilnika uvrstio se u Strateški plan rada Nacionalne i sveučilišne knjižnice: 2013.-2015. te su uslijedili sastanci na kojima su se utvrđivale zadaće, partneri i organizacija rada, a zatim i sastanci partnera što je rezultiralo zaključivanjem Sporazuma o suradnji na izradi nacionalnog pravilnika za katalogizaciju u arhivima, knjižnicama i muzejima 2013. godine. Tada započinje izrada Nacionalnog pravilnika za katalogizaciju te se rad na Pravilniku predstavlja na raznim skupovima i seminarima s područja informacijskih ustanova. Uvodno poglavlje, u kojem su, između ostalog, opisani predmet, svrha i uporaba Pravilnika predstavljeno je 2016. godine u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.¹⁶ Pravilnik će utvrđivati elemente podataka kataložnog opisa i propisivati sadržaj podataka za svaki element kao i izvore, kriterije odabira i način navođenja podatka, a namijenjen je izradi kataložnog opisa neovisno o tome koji se informacijski sustav ili format koristi za unos i prikaz podataka. Svrha Pravilnika je da osigura ujednačenost i valjanost opisa građe kako u katalozima knjižnica tako i u katalozima arhiva i muzeja kako bi se omogućila šira dostupnost građe korisnicima, bolja prezentacija građe, dijeljenje i povezivanje podataka o građi te racionalizacija postupaka katalogizacije. Iako je pravilnik namijenjen izradi kataloga u arhivima, knjižnicama i muzejima, preporučuje se da i druge ustanove, čija djelatnost uključuje katalogizaciju i dokumentaciju, kao što su na primjer nakladnici, knjižari, neovisni znanstvenici i slično, koriste novi Pravilnik upravo zbog poboljšanja dostupnosti informacija i dijeljenja podataka. Elementi podataka i pravila utvrđena Pravilnikom moći će se primijeniti u stvaranju skupnih kataloga arhiva, knjižnica i muzeja, u izradi bibliografija, stvaranju digitalnih repozitorija, u izradi opisnih podataka u okviru upravljanja dokumentima i zapisima, u izradi nakladničkih kataloga, u izradi proizvoda nakladničke djelatnosti muzeja, u izradi sveobuhvatnih anotiranih kataloga te u izradi prodajnih kataloga knjižara, galerija i slično.¹⁷

¹⁶ Usp. Nacionalni pravilnik za katalogizaciju. URL: <http://npk.nsk.hr/> (2018-28-06)

¹⁷ Usp. Pravilnik za katalogizaciju u arhivima, knjižnicama i muzejima : Uvod, 2016. Str. 3-6. URL: http://npk.nsk.hr/wp-content/uploads/2016/02/Pravilnik-za-katalogizaciju_uvod.pdf (2018-28-06)

4. TISKANA KNJIGA

Oblik knjige se tijekom povijesti mijenjao ovisno o tome koji su materijali od kojih su se izrađivale podloge za pisanje i materijali od kojih su se izrađivale pisaljke bili dostupni u određenom vremenskom razdoblju. Oblik kodeksa, koji danas poznajemo, pojavio se u prvom stoljeću,¹⁸ a oni su se, sve do izuma tiska, ručno ispisivali.

Johannes Gutenberg bio je njemački tiskar koji je već 1430-ih godina počeo razmišljati o načinu na koji bi se knjige mogle brže i jednostavnije umnažati. Svoje zamisli o tiskarskom stroju koji bi odrađivao posao umnažanja ostvarivao je posuđujući novac zbog čega je nailazio na mnoge prepreke¹⁹, ali prema sačuvanim dokumentima pretpostavlja se da je Gutenberg već 1436. godine imao tiskarski stroj s kojim je provodio pokuse tiskanja²⁰, a 1440. godine je počeo primjenjivati pomična slova i prešu za tisak čime je postavio osnovu suvremenoga tiskarstva.²¹ Tiskanje prve knjige dovršeno je 1455. godine, a to je bila Biblija, nazvana Biblija od 42 retka budući da je bila tiskana u dva stupca po 42 retka na 1280 stranice.²² U 16. stoljeću se tiskane knjige sve više počinju razlikovati od rukopisnih knjiga, sve više poprimaju današnji izgled i po unutarnjoj izradbi – naslov, kolofon, paginacija i slično i po formatu, a Gutenbergova tehnika tiska se usavršava i omogućuje masovnu proizvodnju. Razvojem tiskarskog stroja i tiskarstva, broj knjiga se drastično povećavao, knjige su omogućile širenje mišljenja pojedinaca, razmjenu pisane riječi, postaju glavni čimbenik u širenju znanosti i obrazovanja, a postale su i dostupnije ljudima pa se samim time i sve više čitaju, dobivaju definiciju i materijalna obilježja.²³ Može se reći da pojavom tiskarskog stroja započinje jedno potpuno novo razdoblje knjige i djelatnosti vezanih uz knjige. Knjigu se, u širem smislu, može definirati kao svaki sadržaj koji je pismom zabilježen na bilo kojem mediju i objavljen s naslovom, a namijenjen je učenju i širenju misli i kulture. U užem smislu, knjiga je neperiodička publikacija koja ima najmanje 49 stranica te je objavljena i dostupna javnosti.²⁴ Tiskana knjiga postala je glavna i najbrojnija stavka knjižničkog fonda te kada su se, stoljećima kasnije, počela propisivati i međunarodno ujedinjavati kataložna pravila, upravo tiskana

¹⁸ Usp. Knjiga. // Proleksis enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslava Krlež, 2013. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/31597/> (2018-20-06)

¹⁹ Usp. Stipčević, Aleksandar. Počeci tiskarstva u Europi. // Povijest knjige / Aleksandar Stipčević. Zagreb: Matica Hrvatska, 2006. Str. 350-351.

²⁰ Usp. Gutenberg, Johann. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslava Krlež, 1999. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=23878> (2018-20-06)

²¹ Usp. Tiskarstvo. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslava Krlež, 1999. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=61457> (2018-20-06)

²² Usp. Stipčević, Aleksandar. Nav. dj., str. 352.

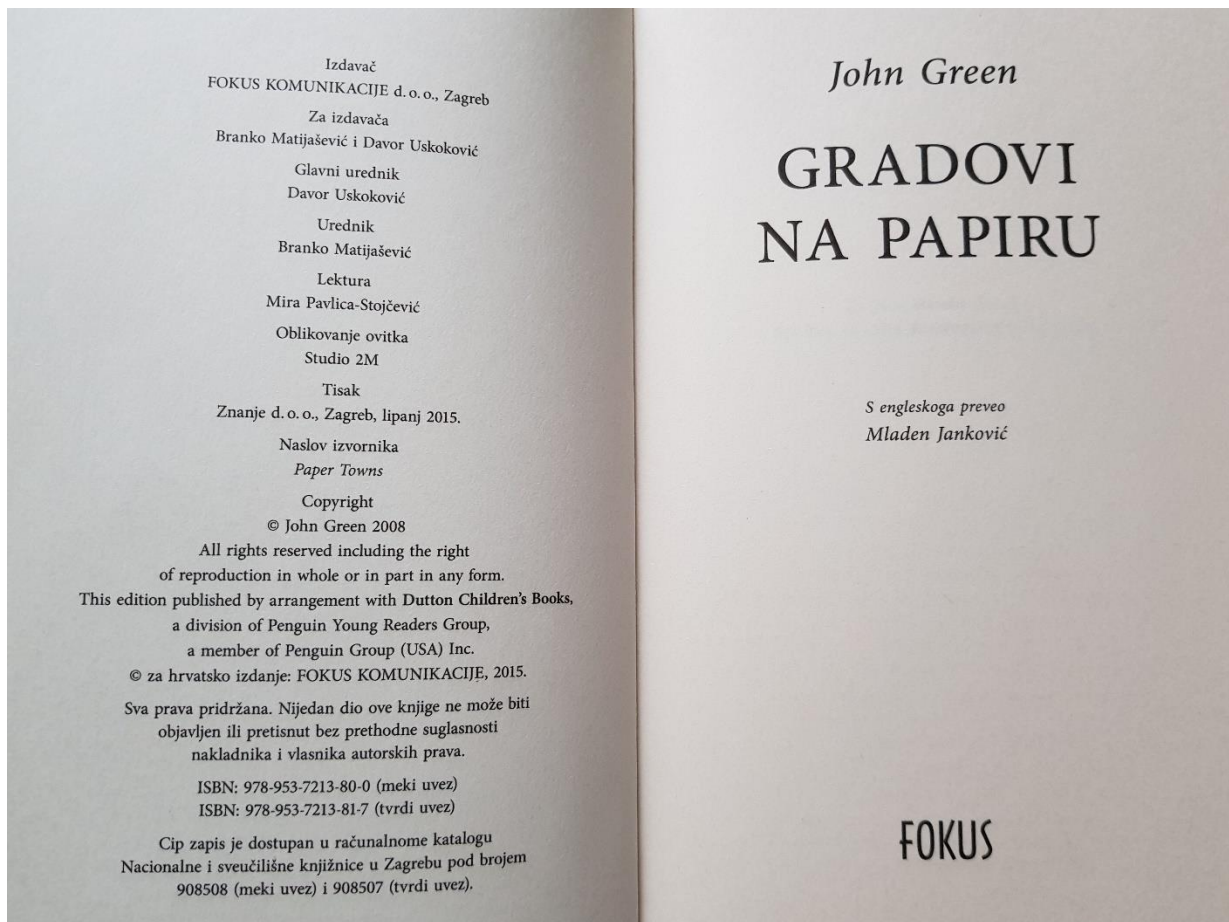
²³ Usp. Knjiga. // Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslava Krlež, 1999. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32108> (2018-20-06)

²⁴ Usp. Knjiga. // Proleksis enciklopedija. Nav. dj.

knjiga bila je polazište svega te su se kataložna pravila prvenstveno pisala za tiskane knjige pa zatim za ostale vrste građe, a u narednim godinama, pojava suvremene tehnologije je rezultirala sastavljanjem kataložnih pravila i za nove i specifične oblike građe. Pravila za katalogiziranje tiskanih knjiga, sažeto su prikazana u nastavku.

4.1. KATALOGIZIRANJE TISKANE KNJIGE

Katalogiziranje tiskanih knjiga bit će prikazano na primjeru knjige *Gradovi na papiru* autora Johna Greena. (Slika 1)

Slika 1. Fotografija knjige prema kojoj će se prikazati pravila katalogiziranja tiskanih knjiga

Otvaranjem publikacije, koja se katalogizira, na naslovnoj stranici, katalogizator može započeti izradu kataložnog opisa. Kao što je već navedeno, kataložni opis sastoji se od osam skupina, a svaka skupina sadrži nekoliko elemenata koji se u nju upisuju. Elementi mogu biti obavezni ili neobavezni, odnosno obavezni ako su dostupni i postojeći, također neki od elemenata unutar skupina se mogu ponavljati onoliko puta koliko je potrebno da se upišu svi podaci vezani uz

određenu jedinicu građe. Za svaku skupinu i elemente propisana je i odgovarajuća univerzalna interpunkcija²⁵ koja će u nastavku biti napisana u zagradama uz naslove elemenata.

Prva skupina na redu je skupina 1, u nju se upisuje glavni stvarni naslov, usporedni stvarni naslov (=), podnaslov (:) i podaci o odgovornosti (/). Glavni stvarni naslov je, kada je dostupan, obavezni element. Usporedni stvarni naslov je stvarni naslov na jeziku ili pismu različitom od jezika ili pisma glavnog stvarnog naslova. Sljedeći element, podnaslov, upisuje se kada postoji. Posljednji element u prvoj skupini su podaci o odgovornosti. Podatak o odgovornosti sastoji se od jednog ili više imena koja se odnose na identifikaciju osoba odgovornih za stvaranje djela. Prema ovim pravilima skupina 1 bi za ovaj primjer (Slika 1) izgledala ovako „Gradovi na papiru / John Green ; s engleskog preveo Mladen Janković “. ²⁶

Skupina 2 je skupina koja se odnosi na izdanje te sadrži podatak o izdanju, usporedni podatak o izdanju (=), podatak o odgovornosti koji se odnosi na izdanje (/), dodatni podatak o izdanju (,) i podatak o odgovornosti koji se odnosi na dodatni podatak o izdanju (/). Podatak o izdanju sadrži izraz koji ukazuje na razliku prema ostalim izdanjima, na primjer 2. izdanje ili prerađeno izdanje i slično. Usporedni podatak o izdanju je podatak o izdanju na drugom jeziku. Podatak o odgovornosti ukazuju na osobe koje su odgovorne za pripremu novog izdanja. Dodatni podatak o izdanju ukazuje da se jedinica građe značajno razlikuje naspram drugih otisaka većeg izdanja kojemu pripada. Zadnji element ove skupine je podatak o odgovornosti koji se odnosi na dodatni podatak o izdanju. U primjeru (Slika 1) ne postoje nikakvi podaci vezani uz izdanje tako da, u slučaju katalogiziranja ove knjige, skupina 2 bi se preskočila. ²⁷

Budući da se skupina 3 odnosi na podatke specifične za vrstu građe te sadrži elemente za opis na primjer kartografske građe, notirane glazbe i serijske jedinice građe ova skupina se, prilikom katalogiziranja tiskanih knjiga ne ispisuje. ²⁸

Sljedeća skupina, skupina 4, sadrži podatke o izdavanju, proizvodnji i raspačavanju. Elementi skupine 4 su mjesto izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja, nakladnik, proizvođač ili raspačavatelj (:), godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja (,), zatim slijede podaci o tiskanju ili izradi koji se, ako su poznati i potrebni zapisuju u uglatim zagradama te sadrže podatke o mjestu tiskanja ili izrade, tiskaru ili izrađivaču (:), godini tiskanja ili izrade (,). Mjesto izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja je naziv mjesta koje je vezano uz naziv nakladnika te je obavezan

²⁵ Usp. ISBD. Nav. dj., str. 13-15.

²⁶ Usp. Isto, str. 49-81.

²⁷ Usp. Isto, str. 103-117.

²⁸ Usp. Isto, str. 119.

element. Element nakladnik, proizvođač ili raspačavatelj je također obavezan te se u njemu navodi naziv nakladnika koji obavlja djelatnost izdavanja određene jedinice građe. Sljedeći element u kojemu se navodi godina izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja također je obavezan. Elementi mjesto tiskanja ili izrade i tiskar ili izrađivač navode se samo ako nije poznato mjesto izdavanja niti naziv nakladnika. Godina tiskanja ili izrade može se navoditi iza naziva tiskare ili samostalno. Za primjer (Slika 1) skupina 4 izgledala bi ovako „Zagreb : Fokus komunikacije, 2015. (Zagreb : Znanje)“.²⁹

Skupina 5 sadrži podatke o materijalnom opisu. Sadržava elemente opsega, druge materijalne pojedinosti (:), dimenzije (;) i podatak o popratnoj građi (+). Opseg pobrojava fizičke jedinice koje tvore jedinicu građe. Sljedeći element druge materijalne pojedinosti odnosi se na način proizvodnje, je li knjiga ilustrirana, je li u bojama ili ne i slično. Podatak o dimenzijama može sadržavati samo jednu dimenziju poput visine jedinice građe koja se mjeri uz hrbat, a kod specifičnih vrsta građe može biti i složeniji te se sastojati od više dimenzija. Podatak o popratnoj građi je četvrti element pete skupine i označuje fizički zaseban dio jedinice građe koji je objavljen istodobno s opisivanom jedinicom građe, a predviđeno je da se upotrebljava zajedno s njom. To mogu biti na primjer zemljopisne karte, tablice, CD-ROM i slično. Skupina 5 za navedeni primjer (Slika 1) izgledala bi ovako „316 str. ; 23 cm“.³⁰

Skupina 6 odnosi se na nakladničku cjelinu i višedijelnu omeđenu građu te se navodi u obloj zagradi. Ova skupina koristi se samo kada jedinica građe koja se katalogizira pripada višoj bibliografskoj jedinici odnosno nakladničkoj cjelini ili višedijelnoj omeđenoj građi. Sadrži elemente glavni stvarni naslov, usporedni stvarni naslov (=), podnaslov (:), nakladničke cjeline ili višedijelne omeđene građe, podatak o odgovornosti koji se odnosi na nakladničku cjelinu i višedijelnu omeđenu građu (/), međunarodni standardni broj (,) i numeraciju (;) nakladničke cjeline ili višedijelne omeđene građe. Primjer (Slika 1) ne pripada nakladničkoj cjelini niti višedijelnoj omeđenoj građi pa se u ovom slučaju skupina 6 ne bi ispunjavala.³¹

U skupinu 7 se upisuju napomene. Ova skupina može sadržavati bilo koje opisne podatke koji nisu navedeni u ostalim skupinama opisa, a smatraju se značajnima za korisnike bibliografskih zapisa. Napomene se mogu odnositi na bilo koji aspekt jedinice građe, nisu obavezne i ne moraju se navoditi posebnim redoslijedom. Napomene mogu biti o obliku sadržaja, vrsti medija, napomene za posebne vrste građe, napomene o stvarnim naslovima i podacima o odgovornosti,

²⁹ Usp. Isto, str. 137-175.

³⁰ Usp. Isto, str. 177-209.

³¹ Usp. Isto, str. 211.

napomene o izdanju i bibliografskoj povijesti jedinice građe, napomene o podacima specifičnima za vrstu građe, napomene o izdavanju, proizvodnji i raspačavanju, o materijalnom opisu, nakladničkoj cjelini i višedijelnoj omeđenoj građi, napomene o sadržaju, identifikatoru jedinice građe i uvjetima dostupnosti, o sveščiću, dijelu, iteraciji koji su osnova za opis, napomene o opisivanom primjerku te razne druge napomene. Za primjer (Slika 1) bi se u napomene moglo upisati da je publikacija prijevod djela „Paper Towns“ pa bi skupina 7 u tom slučaju izgledala ovako „Prijevod djela : Paper Towns“.³²

Posljednja skupina, skupina 8, odnosi se na identifikator jedinice građe i uvjete dostupnosti. Skupina sadrži elemente identifikator jedinice građe, ključni naslov (=) i uvjeti dostupnosti (:). Identifikator jedinice građe je numerička ili alfanumerička oznaka povezana s identifikacijom jedinice građe prema međunarodnim brojevima, na primjer Međunarodni standardni knjižni broj (ISBN) te se navodi kada je poznat. Ključni naslov se navodi samo za neomeđenu građu te se navodi uz Međunarodni standardni broj serijske publikacije (ISSN) kada je istovjetan s glavnim stvarnim naslovom jedinice neomeđene građe. Posljednji element skupine je element uvjeta dostupnosti, on sadrži cijenu publikacije ako je namijenjena prodaji ili drugih uvjeta ako nije namijenjena prodaji. Skupina 8 bi za primjer (Slika 1) izgledala ovako „ISBN 9789537213800 : 99.00 HRK“.³³

Kada su ispisane sve skupine, odnosno izrađen cijeli kataložni zapis potrebno je odrediti odrednicu putem koje će korisnici moći pristupiti knjizi. Pravila za odrednice razlikuju se ovisno o tome ima li publikacija jednog individualnog autora, jednog korporativnog autora, je li publikacija napisana od strane više autora, je li anonimna, je li periodička i tako dalje. Za svaku vrstu autorstva i građe postoje posebna pravila koja se mogu naći u Pravilniku i priručniku za izradbu abecednih kataloga Eve Verona. Za primjer (Slika 1) prema pravilima za odrednice, budući da je publikacija napisana od strane jednog autora, glasila bi prezime pa ime autora odnosno „GREEN, John“.³⁴

³² Usp. Isto, str. 229.

³³ Usp. Isto, str. 279-287.

³⁴ Usp. Verona, Eva. Nav. dj., str. 18.

Prema svim navedenim pravilima gotovi kataložni opis za publikaciju (Slika 1) izgledao bi ovako.

GREEN, John

Gradovi na papiru / John Green ; s engleskoga preveo Mladen Janković . – Zagreb : Fokus komunikacije, 2015. (Zagreb : Znanje) . – 316. str. ; 23 cm.

Prijevod djela : Paper Towns

ISBN 978-953-721-380-0 . – 99,00 HRK

5. ELEKTRONIČKA KNJIGA

Razvojem informacijske i komunikacijske tehnologije dolazi do pojave e-knjige. E-knjiga je jedna ili više računalnih datoteka omeđenog sadržaja te je dostupna javnosti online ili na CD-ROM-u, osim teksta može sadržavati i slike i zvuk pa tako postaje multimedijalna, a nekada može sadržavati i veze sa srodnim mrežnim stranicama te programe za izmjene i dopune. Kao i tiskana knjiga, i e-knjiga mora biti označena vlastitim međunarodnim standardnim knjižnim brojem ISBN, a budući da e-knjiga može biti dostupna u raznim formatima, svaki bi format trebao biti označen vlastitim brojem ISBN.³⁵ Prva elektronička knjiga nastala je 1971. godine u sklopu Projekta Gutenberg kada je američki student Michael Hart digitalizirao tekst i realizirao svoju ideju da digitalni mediji omogućuju besplatan pristup knjigama i informacijama. Projekt Gutenberg je prvi projekt digitalizacije knjiga te je postao simbolom digitalizacije i svjetske digitalne knjižnice.³⁶ Pojavom ovog projekta započinje masovna digitalizacija knjiga te se pokreće sve više projekata digitalizacije. Uz Projekt Gutenberg, među najvećima su još i projekt Million Book započet 2002. godine te projekt Google Books započet 2004. godine s kojim je masovna digitalizacija počela privlačiti pažnju javnosti zbog veličine ulaganja.³⁷ Ciljevi projekata digitalizacije knjiga su uglavnom uvijek isti, omogućavanje i poboljšavanje slobodnog pristupa popularnim knjigama, tekstovima i informacijama, stvoriti pretraživu zbirku kojoj pristup imaju svi koji imaju računalo i internet te olakšati sam pronalazak knjiga.³⁸ Digitalizacija knjiga i pojava e-knjige utjecala je i na knjižnice kojima uvođenje elektroničke knjige u svoje usluge predstavlja izazov budući da je prihvaćanje ovakvog oblika knjige povezano s mnogim problemima kao što su nestandardizirani formati elektroničke knjige, provođenje nabavne politike, pitanje autorskih prava, nabava elektroničkih čitača koji su vrlo skupi i slično.³⁹ E-knjige su postale vrlo popularne i tražene te često korištene pa ih knjižnice, unatoč problemima vezanih uz uvođenje e-knjige u fondove knjižnica, uvode kako bi zadovoljile potrebe svojih korisnika. Uvođenjem e-knjiga u knjižnični fond dolazi do potrebe za pravilima za katalogizaciju elektroničke građe. Razvijaju se međunarodna pravila koja su u nastavku sažeto opisana.

³⁵ Usp. Živković, Daniela. Definicija i temeljni pojmovi elektroničke knjige. // Elektronička knjiga / Daniel Živković. Zagreb: Multigraf, 2001. Str. 49-53.

³⁶ Usp. Lončar, Marina. Elektronička knjiga i elektronički čitač i kao nova usluga : iskustva i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013). URL: <https://hrcak.srce.hr/115197> (2018-20-06), str. 103-105.

³⁷ Usp. Šarpo-Ficović, Marica. Masovna digitalizacija knjiga : utjecaj na knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011). URL: <https://hrcak.srce.hr/80483> (2018-20-06), str. 217-219.

³⁸ Usp. Isto, str. 224-234.

³⁹ Usp. Lončar, Marina. Nav. dj., str. 103.

5.1. KATALOGIZIRANJE ELEKTRONIČKE KNJIGE

Postupak katalogiziranja elektroničkih knjiga bit će prikazan na primjeru knjige *Tihi alati* autora Milka Valenta.

Biblioteka Online

knjiga 148

Projekt Besplatne elektroničke knjige [BEK]

financijski podržava Zaklada "Kultura nova".

Milko Valent

TIHI ALATI

© 2018 Milko Valent

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2018

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Urednik

Krešimir Pintarić

Fotografija

© Valdas / Fotolia.com

ISBN 978-953-345-581-5 (HTML)

ISBN 978-953-345-582-2 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-583-9 (PDF)

ISBN 978-953-345-584-6 (MOBI)

Prvo izdanje

Društvo hrvatskih književnika, Zagreb, 2008.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu

Grada Zagreba i Ministarstva kulture

Republike Hrvatske.

68

69

Slika 2. Fotografija knjige prema kojoj će se prikazati katalogiziranje elektroničkih knjiga

Podaci za katalogiziranje elektroničke građe trebali bi se preuzimati najprije iz unutarnjih izvora podataka gdje bi se i formalno morali nalaziti, na primjer, na naslovnom zaslonu ili u izborniku ili među drugim istaknutim podacima koje identificiraju djelo, zatim podaci se mogu preuzeti s naljepnica prilijepljenih na materijalnom nositelju građe, s dokumentacije ili popratne građe. U slučaju da se podaci ipak ne mogu identificirati iz navedenih izvora, podatke treba pronaći

na objavljenim opisima građe kao što su bibliografske baze podataka ili na ostalim izvorima.⁴⁰ Kao i ostali kataložni opisi, i kataložni opis elektroničke građe sastoji se od osam skupina koje se popunjavaju prema dostupnosti elemenata, elementi unutar skupina mogu se ponavljati, a za elemente je propisana odgovarajuća interpunkcija koja će u nastavku biti napisana u zagradama uz naslove elemenata.

Skupina 1 sadrži glavni stvarni naslov, opću oznaku građe ([]), usporedni stvarni naslov (=), podnaslov (:), podatke o odgovornosti (/). Glavni stvarni naslov navodi se prvi i ako u propisanim izvorima podacima nije naveden među prvima. Opća oznaka građe je element koji se navodi neposredno iza glavnoga stvarnog naslova, svrha elementa je da označi vrstu građe kojoj jedinica pripada. Usporedni stvarni naslov će se navesti iza opće oznake građe ako je stvarni naslov napisan i na jeziku drugačijem od jezika publikacije. Element podnaslova se ispisuje ako postoji. U posljednjem elementu se navodi podatak o odgovornosti odnosno osobu ili korporativno tijelo odgovorno za nastanak djela.⁴¹ U primjeru (Slika 1) skupina 1 bi izgledala ovako „Tihi alati [Elektronička građa] / Milko Valent“.

Skupina 2 se odnosi na izdanje, a sadrži podatke o izdanju, usporedni podatak o izdanju (=), podatke o odgovornosti koji se odnose na izdanje (/), dodatni podatak o izdanju (,) te podatke o odgovornosti uz dodatni podatak o izdanju (/). Podatak o izdanju sadrži izraz koji upućuje na to da postoji razlika prema ostalim izdanjima istog djela, na primjer prerađeno izdanje.⁴² Prema podacima na primjeru (Slika 2) skupina 2 mogla bi se napisati ovako „Elektroničko izd. izvornika objavljenog 2008.“.

Sljedeća skupina, skupina 3, za elektroničku građu sadrži elemente oznaka vrste građe i opseg građe (()). Oznaka vrste građe identificira određenu vrstu elektroničke građe koja čini djelo, opća oznaka je elektronička građa, a djelo se može označiti i kao elektronički podaci, elektronički program te elektronički podaci i program. Opseg građe navodi se ako je dostupan i ako ga bibliografsko središte želi zabilježiti, u tom elementu, u opsegu građe mogu se navesti broj stranica datoteka, veličina datoteke, broj zapisa i slično.⁴³ Budući da je primjer (Slika 2) elektronička knjiga proze te ne sadrži podatke i programe prilikom katalogiziranja kao oznaku

⁴⁰ Usp. ISBD (ER) : Međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001., str. 32-33.

⁴¹ Usp. Isto, str. 38-50.

⁴² Usp. Isto, str. 61.

⁴³ Usp. Isto, str. 67-71.

vrste građe može se navesti opća oznaka te bi skupina 3 za navedeni primjer glasila „Elektronička građa (69 str.)“.

Skupina 4 odnosi se na izdavanje i raspačavanje te sadrži elemente mjesto izdavanja, nakladnik (:), podatak o funkciji raspačavatelja ([]), godina izdavanja (.), mjesto izrade, izrađivač (:), godina izrade (,). Podaci o izradi nisu obavezni i ako se navode potrebno ih je staviti u obliku zagradu. Za mjesto izdavanja uzima se naziv grada koji je vezan uz ime nakladnika, a zatim se navodi godina. Ako nisu poznati podaci o izdavanju, navode se podaci o izradi djela, ako se publikacija nalazi na materijalnom nositelju, istim redoslijedom kao i podaci o izdavanju.⁴⁴ Prilikom katalogiziranja primjera (Slika 2) skupina 4 bi izgledala ovako „Zagreb : Društvo za promicanje književnosti na novim medijima, 2018.“.

Sljedeća skupina, skupina 5 sadrži podatke vezane uz materijalni opis i sadrži elemente posebna oznaka građe i opseg, druge materijalne pojedinosti (:), dimenzije (;) i podatak o popratnoj građi (+). Skupina 5 se za elektroničku građu ispunjava samo ako se e-knjiga nalazi na materijalnom nositelju, pa se u tom slučaju navodi materijalni nositelj, njegova visina ili duljina i druge pojedinosti poput boje, zvuka, popratne građe i slično. Kada se e-knjiga nalazi online, skupina 5 se ne popunjava već se opis nalazi u skupini 3, a pristup e-knjizi, odnosno URL navodi se u napomenama.⁴⁵ Budući da se e-knjizi na primjeru (Slika 2) pristupa online skupina 5 se u ovom slučaju ne bi ispisivala.

Skupina 6 je skupina nakladničke cjeline, sadrži elemente skupnog stvarnog naslova ili stvarni naslov kola, usporedni skupni stvarni naslov ili usporedni stvarni naslov kola (=), podnaslov nakladničke cjeline ili kola (:), podaci o odgovornosti koji se odnose na nakladničku cjelinu ili kolo (/), međunarodni standardni broj niza ili kola (.) te numeraciju u nakladničkoj cjelini ili kolu (;). Skupina 6 kod elektroničke građe se upotrebljava samo ako su svi dijelovi jedinice objavljeni u istoj nakladničkoj cjelini.⁴⁶ Budući da se e-knjiga (Slika 2) sastoji od jednog dijela te je objavljena u nakladničkoj cjelini u tom slučaju skupina 6 glasila bi „(Biblioteka Online / Društvo za promicanje književnosti na novim medijima ; knj. 148)“.

Skupina 7 sadrži napomene koje pobliže određuju i proširuju opis publikacije, svaka napomena se odvaja točkom, razmakom, crtom, razmakom. Napomene mogu biti o stvarnim naslovima, podacima o odgovornosti, o izdanju, vrsti i opsegu građe, izdavanju, materijalnom

⁴⁴ Usp. Isto, str. 72-80.

⁴⁵ Usp. Isto, str. 82.

⁴⁶ Usp. Isto, str. 88.

opisu, nakladničkoj cjelini, o sadržaju, načinu pristupa i slično.⁴⁷ Za primjer (Slika 7) skupina 7 mogla bi izgledati ovako „Zahtjev sustava : World Wide Web . – Pristup: URL: <https://elektronickeknjige.com/novi-naslovi/tihi-alati/> . – Dostupno u PDF, EPUB i MOBI formatu na navedenoj adresi . – stv. nasl. s naslovnice . – Prvo izdanje objavljeno u Zagrebu : Društvo hrvatskih književnika, 2008. . – Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Grada Zagreba i Ministarstva kulture Republike Hrvatske . – Knjiga je dio Projekta Besplatnih elektroničkih knjiga [BEK] kojeg financijski podržava Zaklada „Kultura nova“ “.

Posljednja skupina, skupina 8 odnosi se na standardni broj i uvjete nabavljanja, a sadrži elemente standardni broj (ili alternativa), ključni naslov povezan s ISSN-om (=) te uvjete nabavljanja i cijenu (:). Standardni broj se navodi kada je poznat ISBN ili neki drugi standardni broj te se može ponavljati ako postoji više standardnih brojeva za jedinicu građe. Ključni naslov se navodi samo za neomeđenu građu te se navodi uz ISSN. Ako su poznati uvjeti i cijena pod kojim je građa nabavljena mogu se upisati i oni, ali nisu obavezni. Prateći ova pravila skupina 8 bi, za primjer (Slika 2), glasila „ISBN 9789533455815 (HTML) . – ISBN 9789533455822 (EPUB bez DRM) . – ISBN 9789533455829 (PDF) . – ISBN 9789566455846 (MOBI)“.

Kada je kataložni opis ispunjen preostaje odrediti odrednicu prema Pravilniku i Priručniku za izradbu kataložnih pravila Eve Verona, budući da je djelo (Slika 2) napisao individualni autor, odrednica bi, i u ovom slučaju, glasila prezime pa ime autora⁴⁸ odnosno „VALENT, Milko“.

Prema svim navedenim pravilima, kataložni zapis za publikaciju (Slika 2) izgledao bi ovako:

VALENT, Milko

Tihi alati [Elektronička građa] / Milko Valent . – Elektroničko izd. izvornika objavljenog 2008. . – Elektronička građa (69. str.) . – Zagreb : Društvo za promicanje književnosti na novim medijima, 2018. . – Biblioteka Online / Društvo za promicanje književnosti na novim medijima ; knj. 148

Zahtjev sustava : World Wide Web . – Pristup: URL: <https://elektronickeknjige.com/novi-naslovi/tihi-alati/> . – Dostupno u PDF, EPUB i MOBI formatu na navedenoj adresi . – stv. nasl. s naslovnice . – Prvo izdanje objavljeno u Zagrebu : Društvo hrvatskih književnika, 2008. . – Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Grada Zagreba i Ministarstva kulture Republike Hrvatske . – Knjiga je dio Projekta Besplatnih elektroničkih knjiga [BEK] kojeg financijski podržava Zaklada „Kultura nova“ “

ISBN 978-953-345-581-5 (HTML) . – ISBN 978-953-345-582-2 (EPUB bez DRM) . – ISBN 978-953-345-582-9 (PDF) . – ISBN 978-956-645-584-6

⁴⁷ Usp. Isto, str. 94-104.

⁴⁸ Usp. Verona, Eva. Nav. dj. str. 18.

6. USPOREDBA KATALOGIZIRANJA TISKANIH I ELEKTRONIČKIH KNJIGA

Nakon što su ukratko predstavljene skupine i pravila katalogiziranja tiskane i e-knjige na primjerima kataložnih zapisa istog naslova u različitim oblicima odnosno u obliku tiskane i obliku e-knjige bit će prikazano što je to različito, a što isto u katalogiziranju tiskanih i e-knjiga. Primjer na kojima će usporediti katalogizacija tiskanih i e-knjiga je djelo *Iz domovine i dalekih strana* autorice Milke Pogačić koje se u katalogu Knjižnica grada Zagreba može naći u tiskanom (Slika 3) i elektroničkom obliku (Slika 4).

The screenshot shows the top part of a library catalog website. At the top is a blue header with the logo 'kgz' and the text 'Katalog Knjižnica grada Zagreba'. Below the header is a search bar containing the text 'Iz domovine i dalekih strana' and a dropdown menu set to 'katalog'. To the right of the search bar is a magnifying glass icon. Below the search bar are two navigation links: '<< Povratak na rezultate' and 'Sljedeći >'. Below these links is a horizontal line, and then the title 'Iz domovine i dalekih strana / Milka Pogačić' is displayed. Underneath the title is a table with the following information:

Autor	Pogačić, Milka 🔍
Nakladnik	Zagreb : Nakladom akademijske knjižare Gjura Trpinca, [1907?]
Materijalni opis	[12] str. : ilustr. ; 29 cm
Jezik	hrvatski
Građa	📖 Knjiga

Slika 3. Usporedba katalogiziranja tiskane i e-knjige – fotografija zapisa tiskane knjige

Katalog Knjižnica grada Zagreba

Upute Početna stranica Prijava Kontakt

Iz domovine i dalekih strana katalog

<< Povratak na rezultate

Iz domovine i dalekih strana / Milka Pogačić

Autor	Pogačić, Milka
Izdanje	Elektroničko izd. izvornika objavljenog oko 1907.
Nakladnik	Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2012
Nakladnički niz	Zagreb na pragu modernog doba ; 131 Digitalizirana zagrebačka baština. Knjige za djecu i mladež ; 6
Zahjevi sustava	Microsoft Silverlight.
Napomena o izvoru naslova	Stv. nasl. s naslovnice.
Vrsta datoteke	Korisnička kopija; razlučljivost 400 dpi u formatu JPG (44.8 MB). Digitalna matrica; izvornik digitaliziran u razlučljivosti 400 dpi u formatu TIFF; skenirano prema standardu Kodak Q13 color separation guide and gray scale. Korisnička kopija u mrežnoj verziji.
Kratki sadržaj	Slikovnica Iz domovine i dalekih strana zanimljiva je kao primjer edukativne slikovnice toga vremena gdje se kroz priče i pjesme, uz raskošne ilustracije, djecu uči o prehrambenim namirnicama: kakau i čokoladi, kruhu, papru, šećeru, čaju, kavi, riži, soli i miridijama.
Jezik	hrvatski
Reprodukcija publikacije	Iz domovine i dalekih strana / Milka Pogačić. Zagreb, [1907?]. [Knjiga]
Standardni broj	ISBN 978-953-337-006-4
Građa	Elektronička građa
Cjeloviti sadržaj online	Digitalizirana zagrebačka baština, Knjižnice grada Zagreba

Slika 4. Usporedba katalogiziranja tiskane i e-knjige – fotografija zapisa e-knjige

Kataložni opis se i kod tiskane i kod e-knjige sastoji od osam skupina koje se popunjavaju prema podacima koji se nalaze unutar publikacije. Skupine se sastoje od nekoliko elemenata od kojih su neki za tiskane i e-knjige isti, a neki različiti. Prilikom katalogiziranja tiskanih i e-knjiga unutar skupina i za elemente koristi se ista interpunkcija.⁴⁹

Prva razlika u katalogiziranju tiskane i e-knjige je izvor podataka za popunjavanje skupina. Kod tiskanih knjiga glavni izvor je naslovna stranica ili zamjene za naslovnu stranicu dok se za elektroničku građu podaci preuzimaju s unutarnjeg dijela same jedinice, s materijalnog nositelja, spremnice koju je objavio nakladnik ili razne dokumentacije i popratne građe koja identificira jedinicu građe.⁵⁰

Skupina 1 za tiskanu i e-knjigu podudara se u elementima glavni stvarni naslov, usporedni stvarni naslov i podaci o odgovornosti, a element koji se pojavljuje samo u katalogizaciji e-knjige je opća oznaka građe koja se piše odmah iza glavnog stvarnog naslova u uglatoj zagradi pa bi skupina 1 za tiskanu knjigu (Slika 3) glasila „Iz domovine i dalekih strana / Milka Pogačić“, a za e-knjigu (Slika 4) „Iz domovine i dalekih strana [elektronička građa] / Milka Pogačić“.

Skupina 2 u oba slučaja sadrži elemente podatak o izdanju, usporedni podatak o izdanju, podatak o odgovornosti koji se odnosi na izdanje, dodatni podatak o odgovornosti koji se odnosi

⁴⁹ Usp. ISBD. Nav. dj., str. 13-15.

⁵⁰ Usp. Isto., str. 23-25.

na izdanje, dodatni podatak o izdanju te podatak o odgovornosti uz dodatni podatak o izdanju te se ova skupina ni po čemu ne razlikuje u katalogiziranju tiskane i e-knjige. U primjeru tiskane knjige (Slika 3) ova skupina bi se preskočila budući da ne postoji podatak o izdanju, a za e-knjigu (Slika 4) potrebno je naglasiti da je to elektroničko izdanje pa bi skupina 2 u tom slučaju glasila „Elektroničko izd. izvornika objavljenog oko 1907.“

Skupina 3 je specifična za građu te se za tiskanu knjigu ova skupina ne ispunjava stoga bi se i u slučaju katalogiziranja primjera (Slika 3) preskočila. Za e-knjigu skupina 3 sadrži podatke o vrsti i opsegu građe pa bi ova skupina za navedeni primjer (Slika 4) izgledala ovako „Elektronička građa (12 str.)“.

Skupina 4 sadrži elemente mjesto izdavanja, proizvodnje ili raspačavanja, nakladnik te godina izdavanja. Za e-knjigu se u ovoj skupini, ako je dostupan, popunjava još i element podatak o funkciji raspačavatelja. Kada nisu dostupni podaci o izdavanju, za tiskanu knjigu se, u istoj skupini, ako su dostupni popunjavaju podaci o mjestu tiskanja, tiskara i godine tiskanja, a za e-knjigu podaci o mjestu izrade, izrađivaču i godini izrade. U slučaju katalogiziranja tiskane knjige (Slika 3) skupina 4 glasila bi „Zagreb : Nakladom akademijske knjižare Gjüre Trpinca [1907?]“, a za e-knjigu (Slika 4) „Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2012.“⁵¹

Skupina 5 za tiskane knjige sadrži elemente opseg, druge materijalne pojedinosti, dimenzije i podatak o popratnoj građi te bi za primjer tiskane građe (Slika 3) izgledala ovako „[12] str. : ilustr. ; 29 cm“, podatak o broju stranica napisan je u uglatoj zagradi jer nije preuzet s propisanog izvora podataka. Za e-knjige skupina 5 se ispisuje samo ako se e-knjiga nalazi na nekom materijalnom nositelju i u tom slučaju sadrži iste elemente kao za tiskanu knjigu. U primjeru (Slika 4) e-knjiga se ne nalazi na materijalnom nositelju već online pa se ova skupina u tom slučaju ne bi ispisivala.

Skupina 6 odnosi se na nakladničku cjelinu i sadrži elemente glavni stvarni naslov, usporedni stvarni naslov, podnaslov nakladničke cjeline, podaci o odgovornosti koji se odnose na nakladničku cjelinu, međunarodni standardni serijski broj niza te numeraciju nakladničke cjeline. Elementi ove skupine se ni po čemu ne razlikuju za tiskanu i e-knjigu, a budući da primjer tiskane knjige (Slika 3) ne sadrži nakladničku cjelinu ova skupina bi se, u tom slučaju, prilikom katalogiziranja preskočila dok bi za e-knjigu (Slika 4) skupina 6 glasila „(Zagreb na pragu modernog doba ; 131) (Digitalizirana zagrebačka baština. Knjige za djecu i mladež ; 6)“

⁵¹ Usp. ISBD(ER). Nav. dj., str. 26-28.

Skupina 7 sadrži napomene u kojima se nalaze podaci koji detaljnije opisuju publikaciju, a nisu zapisani u prethodnim skupinama. Napomene za tiskanu i e-knjigu uglavnom mogu sadržavati iste elemente, ali postoji nekoliko napomena koje se mogu napisati kod e-knjige, a kod tiskane ne budući da tiskana knjiga ne sadrži takve podatke. To su napomene o zahtjevima sustava, pristupu publikaciji (URL), formati u kojima je e-knjiga dostupna i slično. Za tiskanu knjigu (Slika 3) ne postoje nikakve napomene dok za e-knjigu (Slika 4) skupina 7 može izgledati ovako „Zahtjevi sustava: Microsoft Silverlight . – Stv. nasl. s naslovnice . – Korisnička kopija u mrežnoj verziji . – Pristup: URL: <http://kgzdzd.arhivpro.hr/?kdoc=11015949> . – Razlučivost 400 dpi u formatu JPG (44.8) MB“.

Skupina 8 sadrži i za tiskanu i za e-knjigu standardni broj, ključni naslov i uvjete nabavljanja i cijene. Jedina razlika ove skupine je što se za e-knjigu može ispisati više standardnih brojeva, ako postoji po jedan za svaki format u kojem se e-knjiga nalazi ili alternativa za standardni broj u slučaju da ne postoji podatak o standardnom broju. U primjeru za tiskanu knjigu (Slika 3) ne postoji standardni broj budući da je knjiga nastala prije početka korištenja ISBN-a pa se u tom slučaju ova skupina ne bi ispisivala, a za e-knjigu (Slika 4) skupina 8 glasila bi „ISBN 9789533370064“.⁵²

Na kraju, budući da je tiskana i e-knjiga (Slika 3 i 4) djelo individualne autorice, u oba slučaja odrednica bi glasila prezime pa ime autorice odnosno „POGAČIĆ, Milka“.⁵³

Prema navedenim pravilima gotov zapis za tiskanu knjigu (Slika 3) izgledao bi ovako:

POGAČIĆ, Milka

Iz domovine i dalekih strana / Milka Pogačić . – Zagreb : Nakladom akademijske knjižare Gjure Trpinca, [1907?] . – [12] str. : ilustr. ; 29 cm

A za e-knjigu (Slika 4) ovako :

POGAČIĆ, Milka

Iz domovine i dalekih strana [Elektronička građa] / Milka Pogačić . – Elektroničko izd. izvornika objavljenog oko 1907. . – Elektronička građa (12. str) . – Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2012. . – (Zagreb na pragu modernog doba ; 131) (Digitalizirana zagrebačka baština. Knjige za djecu i mladež ; 6)

Zahtjevi sustava: Microsoft Silverlight . – Stv. nas. s naslovnice . – Korisnička kopija u mrežnoj verziji . – Pristup: URL: <http://kgzdzd.arhivpro.hr/?kdoc=11015949> . – Razlučivost 400 dpi u formatu JPG (44.8 MB)

ISBN 978-953-337-006-4

⁵² Usp. Isto, str. 28-29.

⁵³ Usp. Verona, Eva. Nav. dj., str. 18.

7. ZAKLJUČAK

Katalogizacija se provodi od kada postoje knjižnice te su se tijekom godina mijenjale i stvarala nova kataložna pravila. Najveći napredak u području katalogizacije dogodio se kada se počela razvijati ideja o međunarodnoj standardizaciji kataložnih postupaka što je dovelo do mogućnosti razmjenjivanja zapisa među knjižnicama te se samim time olakšao i ubrzao proces katalogizacije, a s obzirom na to da se prilikom standardizacije usvojila i univerzalna interpunkcija cijeli kataložni opis postao je razumljiv diljem svijeta bez obzira na jezik kojim se knjižničari i korisnici knjižnica koriste jer se zbog interpunkcije točno zna gdje završava, a gdje počinje koja skupina u kataložnom opisu. Kada su se počela standardizirati pravila prva vrsta građe za koju su se kataložna pravila izradila bile su omeđene tiskane publikacije, a zatim i za razne druge vrste građe. Pojavom informacijske i komunikacijske tehnologije pojavile su se i nove vrste građe, poput e-knjiga, koje su zahtijevale kataložna pravila za tu vrstu građe pa se izrađuju međunarodna kataložna pravila za elektroničku građu.

Tiskana i elektronička građa imaju dosta sličnih obilježja pa se tako ni u katalogizaciji ne razlikuju previše. Iako su pravila za katalogiziranje tiskanih i e-knjiga u ovom radu prikazani vrlo sažeto te bi se za detaljna pravila i sve moguće oblike sadržaja elemenata skupina i iznimke trebalo posegnuti za opširnim međunarodnim pravilnicima, već je i iz ovih primjera vidljivo da se katalogiziranje tiskanih i e-knjiga ne razlikuje puno. Osnova je uvijek ista te se neki važniji podaci uvijek moraju navesti, istim redoslijedom i interpunkcijom, a kataložne opise ovih vrsta građe razlikuju samo podaci koji su specifični za vrstu građe kao što su na primjer stavljanje podatka da se radi o elektroničkoj građi ili napomena koja navodi koji su zahtjevi sustava i na koji se način pristupa građi ili koji je naslov izvornika i slično,

Iako postoji prostor za napredovanje i osuvremenjivanje u području kataložnih pravila kako na državnoj tako i na međunarodnoj razini, standardizacija kataložnih pravila zasigurno je poboljšala katalogizaciju i doprinijela tome da se kataložni opisi za sve vrste građe ne razlikuju previše te da je zbog toga lako prepoznati elemente opisa, ali i da sadrže dovoljno različitih podataka za razne vrste građe po koji se prepoznaje točno za koju vrstu građe je određeni kataložni zapis.

8. LITERATURA

1. Blažević, Dorica. Katalogizacija : priručnik za stručni ispit. Zagreb : Dominović, 2011.
2. Francis, Frank; Estabrook, Leigh. Library : Cataloging. // Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica, 1999. URL:
<http://www.ffos.unios.hr/infoznanosti/upute-za-pisanje-seminarskih-radova> (2018-14-06)
3. Gutenberg, Johann. // Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslava Krleže, 1999. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=23878> (2018-20-06)
4. ISBD : Međunarodni standardni bibliografski opis. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.
5. ISBD (ER) : Međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001.
6. Knjiga. // Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslava Krleže, 1999. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32108> (2018-20-06)
7. Knjiga. // Proleksis enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslava Krleže, 2013. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/31597/> (2018-20-06)
8. Lončar, Marina. Elektronička knjiga i elektronički čitač i kao nova usluga : iskustva i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), str. 101-126. URL: <https://hrcak.srce.hr/115197> (2018-20-06)
9. Nacionalni pravilnik za katalogizaciju. URL: <http://npk.nsk.hr/> (2018-28-06)
10. Pravilnik za katalogizaciju u arhivima, knjižnicama i muzejima: Uvod, 2016. Str. 3-6. URL: http://npk.nsk.hr/wp-content/uploads/2016/02/Pravilnik-za-katalogizaciju_uvod.pdf (2018-28-06)
11. Stipčević, Aleksandar. Počeci tiskarstva u Europi. // Povijest knjige / Aleksandar Stipčević. Zagreb: Matica hrvatska, 2006. Str. 339-417.
12. Šarpo-Ficović, Marica. Masovna digitalizacija knjiga : utjecaj na knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), str. 216-250. URL: <https://hrcak.srce.hr/80483> (2018-20-06)
13. Tadić, Katica. Stručna obradba knjižnične građe. // Rad u knjižnici : priručnik za knjižničare / Katica Tadić. URL: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/pog4.htm> (2018-20-06)
14. Tiskarstvo. // Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslava Krleže, 1999. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=61457> (2018-20-06)
15. Verona, Eva. Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986.

16. Živković, Daniela. Definicija i temeljni pojmovi elektroničke knjige. // Elektronička knjiga / Daniel Živković. Zagreb: Multigraf, 2001. Str. 49-53.